

www.ketab.ir

جذاب سازی
آموزه‌های قرآنی
برای کودکان

برای شادی جمعی روح مؤمنین

بخصوص برای ائمه خاندان

مولانا کاسم

سوره فاتحه قرائت کنید.

Surah Fateha for

Family the Marhomeen of Family

Milo Madagasca

انتشارات جمال در فضای مجازی
www.jamalnashr.com
تلگرام: @jamalnashr
اینستاگرام: @jamalnashr

فهرست مطالب

۱۹ ..... مقدمه

۲۱ ..... یک: کودک

۲۱ ..... دو: جذب

فصل اول

نقش دوران کودکی در قرآن آموزی

۲۵ ..... یک: ضرورت شناخت دوره کودکی

۲۶ ..... دوم: اهمیت دوره کودکی در جذب به قرآن

۲۷ ..... کاربرد ویژگی های کودک در قرآن آموزی

۲۷ ..... یک: رشد جسمانی

۲۸ ..... ۱. نیاز به تغذیه

۲۹ ..... ۲. نیاز به بازی

۲۹ ..... دو: رشد شناختی

۲۹ ..... ۱. انس با محسوسات و ناتوانی در فهم مفاهیم پیچیده

۳۰ ..... ۲. تصورات ذهنی کودکان از مفاهیم قرآنی

۳۰ ..... الف) مفهوم خدا

۳۱ ..... ب) مفهوم پیامبر

۳۱ ..... د) مفهوم عصمت

۳۲ ..... ج) مفهوم کتاب الهی

۳۲ ..... ه) مفهوم بهشت و جهنم

- ۳۲ ..... ۳. رشد تخیل همراه با رشد شناختی
- ۳۳ ..... سه: رشد عاطفی
- ۳۳ ..... ۱. نیاز به محبت
- ۳۳ ..... ۲. بروز خشم
- ۳۴ ..... ۳. حسادت
- ۳۴ ..... ۴. تخلیه هیجانات
- ۳۵ ..... چهار: رشد اجتماعی
- ۳۵ ..... ۱. خانواده
- ۳۶ ..... ۲. همسالان
- ۳۷ ..... ۳. معلم
- ۳۷ ..... ۴. تلویزیون
- ۳۸ ..... ۵. رقابت
- ۳۹ ..... پنجم: رشد اخلاقی
- ۴۱ ..... اصول کلیدی در تعلیم و تربیت قرآنی
- ۴۱ ..... فعالیت مداری
- ۴۲ ..... کمال محوری
- ۴۲ ..... آزادی مداری
- ۴۳ ..... اجتماع محوری
- ۴۳ ..... برنامه‌مندی
- ۴۴ ..... عطف و ورزی

۴۵	هدایت عملی
۴۶	فردیت
۴۶	مداومت و محافظت
۴۷	اصلاح شرایط
۴۷	مسئولیت دهی
۴۸	آراستگی
۴۸	رفتار تفضلی
۴۹	آسان گیری
۵۰	سبقت ورزی

فصل دوم

روش های شناختی جذب کودکان به معارف قرآن

۵۳	قصه گوئی
۵۴	الف) اهمیت قصه
۵۵	ب) همسویی قصه با اصول آموزش مفاهیم دینی
۵۸	ج) نکات مهم در قصه گوئی قرآنی
۵۹	د) ویژگی های قصص قرآن
۵۹	۱. پیامداری
۶۰	۲. گسترش قدرت تفکر
۶۱	۳. عبرت آموزی
۶۱	۴. دلگرمی و آرامش یابی

- ۶۲ ..... ۵. حق بودن
- ۶۲ ..... ه) انواع قصه‌های قرآنی
- ۶۲ ..... قصص قرآنی
- ۶۲ ..... الف) قصه‌ی حیوانات
- ۶۴ ..... ب) قصه انسان‌ها
- ۶۴ ..... ج) نمونه‌های امروزی
- ۶۶ ..... د) کاربرد در مانی قصه
- ۶۷ ..... ه) داستان‌هایی برای فکر کردن
- ۶۹ ..... ه) معرفی بهترین کتاب‌های قصه قرآنی
- ۶۹ ..... هر آیه یک قصه
- ۷۲ ..... ۲. ماجراهای سینا
- ۷۳ ..... ۳. خدا و قصه‌هایش
- ۷۶ ..... ۴. خدای ما چه جوریه؟
- ۷۷ ..... ۵. مجموعه حیوانات در قرآن
- ۸۵ ..... ۷. قصه‌هایی از حیوانات اهلی در قرآن و احادیث
- ۸۶ ..... پرسش و پاسخ
- ۸۷ ..... الف) اهمیت و جایگاه پرسش و پاسخ
- ۸۸ ..... ب) مزایای روش پرسش و پاسخ
- ۸۹ ..... ج) معرفی کتاب‌های پرسش و پاسخ‌های قرآنی
- ۸۹ ..... ۱. دایرة المعارف قرآن

۹۱	۲. ۱۱۴ معمای قرآنی به ضمیمه نور هدایت
۹۲	۳. خداشناسی قرآنی کودکان
۹۹	۴. ۷۵ پرسش و پاسخ درباره قرآن
۱۰۰	۵. خدایا اجازه
۱۰۶	تمثل و تشبیه
۱۰۶	۱. اهمیت تمثیل در قرآن و روایات
۱۰۸	۲. معرفی منابع
۱۰۸	۱. محمد مثل دل بود
۱۱۳	۲. خدا و ضرب المثل‌ها
۱۱۳	۳. از خدا تشکر کن
۱۱۸	۴. مواظب جریمه‌ی خدا باش
۱۱۸	۵. از این خونه به اون خونه
۱۱۹	شعر
۱۱۹	اهمیت شعر در اسلام
۱۲۱	معرفی منابع
۱۲۱	خدا کیه؟ چیه؟ کو؟
۱۲۵	شعرهای خوب برای بچه‌های خوب
۱۲۵	کی اخلاقش خیلی خوبه؟
۱۲۶	نماز شکوفه‌های زندگی
۱۲۶	فروع دین

طنز	۱۲۷
جایگاه طنز در سیره معصومین (علیهم‌السلام)	۱۲۷
کارکردهای طنز	۱۲۹
۱. جذب مخاطب	۱۲۹
۲. ایجاد نشاط بخشی و رفع خستگی	۱۲۹
۳. ایجاد سهولت در فهم مفاهیم	۱۲۹
۴. ماندگاری مفاهیم و پیام‌ها در ذهن مخاطب	۱۳۰
انواع طنز	۱۳۰
۱. طنز پیام‌وار	۱۳۰
۲. طنز تمثیلی	۱۳۰
۳. طنز مقدمه‌ای	۱۳۱
معرفی منابع	۱۳۲
۱. نرم افزار طنز منبر	۱۳۲
رسانه ای	۱۳۳
۱. عکس	۱۳۳
امتیازات و فواید استفاده از عکس	۱۳۳
ایجاد تجارب جدید	۱۳۳
نمایش مراحل تکامل	۱۳۴
۳. مقایسه و تضاد	۱۳۴
۴. انعکاس زیبایی‌ها و زشتی‌ها	۱۳۴

۱۳۸	معرفی منابع
۱۳۸	۲. موسیقی
۱۴۱	معرفی منابع
۱۴۱	۳. تلویزیون آموزشی
۱۴۱	دلایل علاقه کودکان به تلویزیون
۱۴۱	پیوند دوستی و همنشینی کردن با تلویزیون
۱۴۲	تلویزیون دنیای جدید برای فرار از مشکلات و روزمره گی
۱۴۲	تماشای تلویزیون به عنوان یک عادت یا وقت پرکن
۱۴۲	معرفی منابع
۱۴۳	۴. چندرسانه ای آموزشی
۱۴۳	مزایای استفاده از چندرسانه ای در آموزش
۱۴۳	استفاده از حواس چندگانه برای یاد گیری
۱۴۳	جذابیت زیاد
۱۴۴	تمرین بیش تر برای رسیدن به حد تسلط
۱۴۴	معرفی منابع

فصل سوم

روش های رفتاری جذب کودک به معارف قرآن

۱۴۷	بازی
۱۴۷	الف) بازی در قرآن
۱۴۹	ب) بازی در سیره ی معصومین (علیهم السلام)

۱. گلوله بازی امام حسین (علیه السلام) ۱۴۹
۲. بازی پیامبر با نوه ۱۵۰
۳. سواری دادن به کودک ۱۵۰
۴. عبادت هم مانع بازی نیست ۱۵۱
- ج) جایگاه بازی در روانشناسی ۱۵۲
۱. ارزش جسمانی بازی ۱۵۲
۲. ارزش اجتماعی بازی ۱۵۳
۳. ارزش اخلاقی بازی ۱۵۳
۴. ارزش آموزشی و تربیتی بازی ۱۵۴
- د) نمونه‌های بازی قرآنی ۱۵۴
۱. ترکاندن بدها ۱۵۴
۲. مشاعره قرآنی ۱۵۵
۳. تکرار ترجمه آیات ۱۵۵
۴. بشین و پاشو ۱۵۶
۵. بچرخ و بچرخ ۱۵۶
۶. بخوان و بالا برو ۱۵۶
۷. کارت‌های امتیاز ۱۵۶
۸. پستچی ۱۵۶
۹. ستاره چینی ۱۵۷
۱۰. قطار قرآنی ۱۵۷

۱۵۷	۱۱. میکروفن قرآنی
۱۵۷	۱۲. پرتاب دارت آهنربایی
۱۵۸	معرفی منابع
۱۵۸	روش نمایشی
۱۵۸	الف) اهمیت روش نمایشی
۱۵۹	ب) نمونه‌های قرآنی
۱۵۹	۱. عنایت بخشیدن به معاد
۱۶۰	۲. آموزش دین مردگان
۱۶۱	ج) نمونه‌های روایی
۱۶۱	۱. صورت خدا
۱۶۱	۲. مرگ حتمی است
۱۶۲	۳. آموزش نماز
۱۶۲	۴. یاد جهنم
۱۶۲	۵. راه مستقیم
۱۶۲	د) نمونه‌های امروزی
۱۶۳	۱. آلودگی روح انسان با گناهان
۱۶۳	۲. از بین رفتن گناهان با اعمال خوب
۱۶۳	۳. سبقت برای کارهای نیک
۱۶۴	رنگ آمیزی و نقاشی
۱۶۴	۱. تک برگه‌های رنگ آمیزی

۱۶۵	۲. کتاب رنگ آمیزی قرآنی
۱۶۵	۳. نقاشی موضوعی
۱۶۶	مسابقه
۱۶۶	الف) اهمیت مسابقه
۱۶۷	ب) مسابقه در قرآن
۱۶۷	ج) نمونه مسابقات قرآنی
۱۶۸	۱. قصه گویی
۱۶۸	۲. پرسش نامه
۱۶۸	۳. حفظ قرآن
۱۶۸	کاردستی
۱۶۹	الف) نمونه کاردستی قرآنی
۱۶۹	۱. کاردستی فیل
۱۶۹	۲. کاردستی رحل قرآن
۱۷۰	الگوی
۱۷۰	الف) جایگاه روش الگوی
۱۷۰	۱. قرآن و روایات
۱۷۱	۲. تربیت اسلامی
۱۷۲	۳. روان شناسی
۱۷۲	خانواده
۱۷۲	همسالان

۱۷۳	معلم
۱۷۴	ب) اصول روش الگویی
۱۷۴	۱. جذابیت رفتاری الگو
۱۷۵	۲. هماهنگی رفتار الگو
۱۷۵	هماهنگی بین رفتار و گفتار الگو
۱۷۵	هماهنگی رفتار الگو در تمام موقعیت‌ها
۱۷۶	هماهنگی رفتار الگو با الگوی‌های دیگر
۱۷۶	۳. فراهم سازی مشاهده کامل الگو
۱۷۶	ج) کارکردهای روش الگویی
۱۷۶	۱. سوق دهی گرایش‌های کودک به قرآن
۱۷۷	۲. آموزش و یادگیری با کیفیت بالا
۱۷۷	۳. سهولت انجام و استمرار رفتار در نظر کودک
۱۷۷	۴. ارزیابی و اصلاح رفتار

فصل چهارم

روش عاطفی

۱۸۱	تشویق
۱۸۱	الف) نقش تشویق در جذب کودکان به قرآن
۱۸۲	ب) تشویق در قرآن
۱۸۴	ج) تشویق در سیره معصومین (علیهم السلام)
۱۸۴	۱. تشویق کودک

۱۸۴	۲. تشویق به بوسیدن فرزند
۱۸۴	۳. تشویق به شاد کردن کودکان
۱۸۵	۴. تشویق جوانان به قرآن
۱۸۵	۵. تشویق ابزاری برای اصلاح بدکار
۱۸۶	(د) شیوه‌های تشویق
۱۸۶	۱. شیوه کلامی
۱۸۶	۲. تحسین
۱۸۷	۳. تدریس
۱۸۸	دعا کردن
۱۸۸	۲. شیوه‌ی مادی
۱۸۹	(هـ) اصول تأثیرگذاری تشویق
۱۸۹	۱. تشویق فعالیت قرآنی، نه خود کودک
۱۹۰	۲. عدم زیاده روی در تشویق
۱۹۰	۳. غیر مستمر باشد
۱۹۱	نتیجه
۱۹۴	فهرست منابع

■ مقدمه

قرآن کتاب هدایت برای همه انسان ها اعم از کودک جوان و بزرگسال است. اما هدایتگری قرآن در سنین کودکی اهمیت بسیار ویژه ای نسبت به سنین دیگر دارد. زیرا کودک شخصیتی است که آمادگی زیادی برای تربیت و فراگیری معارف نورانی قرآن را داراست. دوران کودکی؛ دوران شکل گیری اخلاق می باشد. کودک در این دوره مطیع والدین و مربیان می باشد. امام علی (علیه السلام) در این رابطه فرموده اند: «ولدتک ریحاً تک سبعا وخادمک سبعا ثم هو عدوک او صدیقک»^۱ کودک تو هفت سال دسته گل توسط هفت سال خادم و مطیع توسط سپس یا دوست تو یا دشمن تو خواهد بود. در علم روانشناسی هم چنین می گویند: کیفیت رفتار سالمندی فرد در همان خردسالی او قابل پیش بینی است. کودکی فرد سالمند را می توان از رفتارهای فعلی او تشخیص داد.^۲ این احادیث و تحقیقات روانشناسی حاکی از اهمیت سنین کودکی و تأثیرپذیری و هدایت پذیری کودک در این مقطع سنی است. از این رو دوران کودکی؛ دوران طلایی برای آشنایی و انس کودکان به قرآن می باشد. ولی آشنایی و انس با معارف قرآن مشروط بر این است که این معارف با روش های مناسب مخاطب بیان شود و در غیر این صورت ممکن است بجای اینکه مخاطب به قرآن جذب شود از آن فاصله بگیرد.

۱. ابن ابی الحدید، عبد الحمید بن هبة الله، شرح نهج البلاغه، ج ۲۰، ح ۹۳۷.

۲. شعاری نژاد، علی اکبر، روانشناسی، ص ۱۶.

بخصوص اگر مخاطب کودک باشد چراکه این مقطع سنی از حساسیت زیادی برخوردار است و باید با کودک کودکانه رفتار کرد. هم چنانکه پیامبر گرامی اسلام ﷺ فرموده‌اند:

مَنْ كَانَ عِنْدَهُ صَبِيٌّ فَلْيَتَصَابَ لَهُ.

نزد هر کس کودکی است باید با او کودکی کند.^۱

بنابراین لازم است که معارف قرآن را با روش‌ها مناسب کودکان بیان کنیم تا استعدادهای درخشان کودکان در مسیر آشنایی و انس با معارف قرآن قرار گیرد. در جامعه اسلامی نیز خانواده‌ها و مربیان برای آشنایی و انس کودکان به این کتاب نورانی، همواره خود را با این پرسش روبرو می‌بینند که چگونه می‌توانند کودکان خود را به معارف هدایت بخش قرآن جذب کنند؟ چه روش‌ها و اصولی برای جذب کودکان به قرآن و انتقال معارف به آنان وجود دارد؟ بی‌تردید فهم این روش و اصول برای تربیت قرآنی و انس کودکان با قرآن ضروری است. کتاب حاضر با عنوان روش‌های جذب کودکان به معارف قرآن می‌باشد؛ و به همین هدف با روش توصیفی تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای صورت پذیرفته است. این کتاب در گام نخست، ابعاد و ویژگی‌های کودک و اصول تربیت او را بیان کرده، سپس با استفاده از منابع اسلامی، روانشناسی، تکنولوژی آموزشی و مهارت‌ها و فنون تدریس به بررسی روش‌ها و ابزارهای جذاب کودکان به قرآن پرداخته است. این پژوهش بر پایه روش‌ها و ابزارهای شناختی مانند قصه گویی، پرسش و پاسخ، طنز، رسانه، شعر؛ روش‌ها و ابزارهای رفتاری مانند بازی، الگویی، نمایشی، کاردستی، مسابقه؛ و روش‌های عاطفی مانند تشویق تدوین شده است. مستند قرآنی، روایی و روانشناسی روش‌ها را مورد بررسی قرار داده است؛ و به منظور کاربردی شدن روش‌ها، نمونه‌های قرآنی که قابل اجرا برای کودکان باشد نیز ارائه شده است.

قبل از ورود به مباحث اصلی، نیکوست که مراد از معنای کودک و جذب بیان شود:

یک: کودک

براساس مطالعات انجام شده برای رشد انسان از زمان تولد تا جوانی شش مرحله در نظر گرفته شده است که عبارت‌اند از: دوره طفولیت: از تولد تا ۱۸ ماهگی، دوره کودکی اول: از ۴ تا ۷ سالگی، دوره کودکی دوم: از ۷ تا ۱۲ سالگی، دوره نوجوانی: از ۱۲ تا ۱۶ سالگی، دوره جوانی: از ۱۶ تا ۲۰ سالگی^۱، مقصود ما از کودک دوره دوم و سوم کودکی یعنی سنین بین ۴ تا ۱۲ سالگی است که کودک اندک‌اندک قدرت تمیز و درک کافی را پیدا کرده است تا پایان دوره دبستان است.

دو: جذب

مراد از جذب تنها جلب کردن کودک و سخن گفتن با او برای چند لحظه نیست؛ بلکه منظور جذب کردن کودک برای یک دوره تربیتی تأثیرگذار است؛ زیرا هدف از جذب، تعلیم معارف قرآن است و این امر به ارتباطی مستمر نیاز دارد تا در نهایت به تربیت دینی کودک منجر شود. همچنین عوامل جذب متعدد هستند گاهی به واسطه جذابیت محیط، گاهی به واسطه جذابیت معلم، گاهی به واسطه جذابیت امکانات جنبی و... جذب صورت می‌گیرد.

۱. شکوهی، غلام حسین، تعلیم و تربیت و مراحل آن، ص ۱۱۳.